

A detektívregény

A népszerű elbeszélő műfajokat általában úgy tartjuk számon, mint a cselekményes, eseményekben és fordulatokban bővelkedő elbeszélés tipikus eseteit. Ebben a tekintetben a detektívtörténet **különleges helyzetet** foglal el a **tömegkultúrába tartozó műfajok** között: egyrészt az okozatiságon alapuló és teleologikus (mindennek van célja) elbeszélés mintapéldája, másrészt viszont tény, hogy a krimi cselekménye valamiképpen mégis különleges státusú, és első látásra alapvetően különbözik például a kalandregény vagy a szerelmes románc elbeszélő szerkezetétől. **A detektívtörténet cselekménye ugyanis alapvetően és nyilvánvalóan ismétlés.** A cselekmény a bűntett ismétlése, helyesebben a bűntett által elindított csak a bűntett következtében és ahhoz képest, ahhoz közeledve létezik, végpontját és igazságát az egyes művek értelmezésében. **A detektívtörténetek célja a jó értelemben vett izgalom felkeltése, az intellektuális szórakoztatás és sok esetben az elmetorna. A műtéma azok számára lehet érdekes, akik szeretik a rejtvényeket.**

A középpontban mindig valamilyenfajta bűn (gyilkosság, lopás) áll. **A főszereplő a detektív, akinek célja ezen bűn felderítése. Az esetet gyakran nem ábrázolják, csak a következményeket. Elbeszélésmódja retrospektív,** azaz a nyomozó visszafejti az eseményeket. Sokszor förtelmes dolgok történnek. **A végén azonban mindig fény derül mindenre. Az értékrendje (a bűnös bűnhődik, az igazság föltáru)** miatt lehet a mítoszokból és a népmesékből származtatni, mert végül mindenki azt kapja, amit megérdemel. **Állandó szereplői: a detektív, a segédje, a tettes, az áldozat. Akadnak kivételek,** mint pl.: **Agatha Christie 10 kicsi néger** című kötete, melyben nincsen nyomozó és segédje, vagy éppen tekinthetünk mindenkit annak.

A detektívregényben **fontos a narrátor szerepe. Állandó feszültségben** tartja az olvasót. **Gyakori késleltetéssel** fokozza az izgalmakat. El- elbizonytalaníthat bennünket. **Nézőpontja a detektívhez kötődik. A narrátor szenvtelen,** számára teljesen közömbös az események kimenetele, **kivétel, hogyha a narrátor a detektív társa.** Ilyenkor ő képviseli az ügy érzelmi oldalát a hideg racionalizmussal elemző zseniális detektívvvel szemben. **A végén összefoglalja a nyomozást,** hogy mindenki megértse lépésről-lépésre. **Előfordulhat az is, hogy a gyilkos maga a narrátor (pl.: Agatha Christie: Cigányszeglet).**

Izgalomkeltő eszközként sűrűn használatosak még a váratlan fordulatok. Néha előfordul a **misztikum is** (pl.: a figurák eltűnése a Tíz kicsi négerben), azonban ez nem gyakori, gyakori az álmissziticizmus: a természetfeletti jelenségek nagyon is racionálisnak bizonyulnak a rejtély föloldásakor; jellemzőbb a hétköznapiság.

A bűnügyi történeteknek az író és az olvasó közös megegyezésén alapuló kritériumai, feltételei vannak, melyek jórészt az 1960-as évekig érvényben is voltak.

A detektívtörténet ismérvei

1. Az olvasónak a nyomozóéval egyenlő esélyeket kell biztosítani a rejtély megoldására.
2. Az olvasóval szemben csak olyan trükkök és csalások engedhetők meg, amelyeket a tettes a nyomozóval szemben alkalmazna.
3. Sem a detektív, sem más hivatalos nyomozó közeg nem lehet a tettes.
4. Logikus következtetés vezessen a leleplezéshez.
5. Kell szerepelnie egy nyomozónak, aki feltárja az áruló nyomokat és ezek eredménye révén eljut a megoldáshoz.
6. A detektívtörténet kötelező bűnesete a gyilkosság.
7. A feladott rejtély megoldásában ki kell zárni minden természetfölötti erőt és körülményt.
8. Csak egy nyomozó szerepelhet a történetben.
9. A tettesnek az olvasó által jól ismert szereplőnek kell lennie.
10. Bár a tettesnek lehet bűntársa, alapvetően egy ember elfogásáról szóljon a történet.
11. A gyilkosság elkövetésének módja és a nyomozás módszere ésszerű és tudományos szempontból is helytálló legyen.
12. A bűntett indítóoka mindig legyen magánjellegű.
13. A detektívtörténet szerzőjének kerülnie kell minden sablonos megoldást.
14. Az olvasót látszólag be kell avatni a nyomozás folyamatába, anélkül, hogy leleplezhetné az elkövetőt.
15. A detektívnek a történet végén meg kell neveznie a bűnöst.

A detektívregények az irodalom határterületéhez tartoznak. Az írók azonban a **detektívregény** elemeit klasszikus művekben is felhasználják. Így tesz **E.T.A. Hoffmann** a **Scuderi kisasszonyban**, **Dosztojevszkij** a **Bűn és bűnhődésben** és **A Karamazov-testvérekben**. A modernebbek közül **García Márquez** az **Egy előre bejelentett gyilkosság krónikájában** vagy **Julio Cortazar** a **Nagyításban** és **Umberto Eco** **A rózsza** nevében. A nyomozás gyakori eleme magyar szépirodalmi műveknek is, pl.: **Kosztolányi: Édes Anna; Mikszáth: Szent Péter esernyője**. Gyakran élnek az **írók szépírói eszközökkel**, például korjellemezéssel, tudatos szerkesztésmóddal, jellemábrázolással.

Akadnak azonban olyan dolgok is, amelyek miatt **nem sorolhatjuk a szépirodalomhoz** ezeket a műveket. **Sok benne a sablon, a séma**. A detektív történetek nem a művészi tartalmak kifejezését helyezik előtérbe, sokkal inkább a **szórakoztatásra** fektetik a hangsúlyt. A detektívregények túlzott módon élnek **hangulatkeltő eszközökkel** (izgalom, rejtély, vér, stb.). A krimik világára az **elemek túlzó bonyolítása** jellemző, ezért mesterkéltten hat: **minden a rejtély szolgálatában áll**.

A **detektívirodalom nagy változáson ment át a XX. században**. Az eszközök a **technika fejlődésének** köszönhetően mások lettek. **Egyre erőszakosabb jelenetek** lelhetők fel az ilyen történetekben. Újabban sokszor a **bűntényt is ábrázolják és több az akciójelenet** benne. Előfordul, hogy a **nyomozó is állandó életveszélyben van**.

A leghíresebb írók és hősök:

A detektívregény a krimi műfajának egyik lehetséges témája. **Megteremtője Edgar Allan Poe amerikai író, költő, novellista és kritikus, kinek első ilyen műve A Morgue utcai kettős gyilkosság (1841)**. A főszereplője **C. Auguste Dupin**. Az író egy esszével kezd, amiben az elemzőképességről beszél. Szerinte a nyomozáshoz nagyon fontos a **jó logika és az elemző-, ill. megfigyelőképesség**.

Őt követi **Sir Arthur Conan Doyle angol író mesterdetektíve, Sherlock Holmes**. A nyomozó módszerét a **természettudományos analízisből** meríti. A jelenségek megfigyeléséből vonja le a következtetést, s a következtetéseket logikai láncolatba rendezi. Ily módon azt sugallja, hogy a **világ a jelenségekből levont helyes következtetések révén megismerhető, nincs titok, vagy misztikum, hanem csak ok-okozati viszony a tények között**, mely feltárul az elme tiszta működése során. Holmes mellett többnyire a nyitó jelenetben is ott van **Wattson doktor**, a jó szándékú **kisember, a történetek lejegyzője**, aki a hitetlenkedő olvasó kérdéseit teszi fel az általa nagyra becsült detektívnek.

Hercule Poirot (Agatha Christie belga nyomozója) szerint az egész nyomozás a **szürkeállományon és a lélektanon alapul**. Egyrészt **beleképzele magát a tettes helyébe**, másrészt pedig a kihallgatás közben az emberek reakcióiból **von le következtetéseket**. A korai regényekben őt is segítő, **Hastings** kíséri.

Agatha Christie másik kedvelt főhőse **Miss Marple, a falusi vénkisasszony**, aki csendben kötögetve, virágait **gondozva** és a falu eseményeit **figyelve** szerzi meg a nyomozásai során hasznosítható tapasztalatait. Jane Marple felfogása szerint létezik a **Gonosz**, de az is meghajol az ártatlanság előtt.

George Simenon teremti **Jules Maigret** alakját. A fiatal detektív már korán kifejleszti munkamódszerét: **egyedül jár a bűn nyomában, látszólag céltalanul figyel, várakozik**, egészen addig, míg **"egy kattaná"** be nem ugrik. A Maigret-történeteket az **ismétlődő fordulatok, toposzok** jellemzik: a hajnalban megcsörrenő telefon, felesége gőzölgő kávéja, a szendvics és a sör a Dauphin sörözőből. A felügyelő szereti a **rendet és a nyugalmat, az élet apró örömeit. Kérlelhetetlen a bűnnel, de megértő a bűnösrel szemben**.

Az **amerikai irodalomban** a legjellegzetesebb nyomozófigura **Philip Marlowe, a társadalom perifériáján tengődő magádetektív**, aki belefáradt a világot átszövő mocsokba és bűnbe. Módszereiben nem válogat. Megalkotója **Raymond Chandler**.

A szereplők:

A detektív

Szellemileg a körülötte lévő emberek fölött áll. Ebből fakadóan kívülálló. Nagyon okos, két fontos különleges képességgel van megáldva: az **elemző-, és a megfigyelő képességgel**. **Saját gondolatai foglya, jó példa erre Poirot**, aki sokszor csak magában mormog okfejtés közben. A tanúkat és a gyanúsítottakat **többször is kikérdezi**, így minden alkalommal egyre több és több információhoz jut, és ezek hatására tisztul ki a kép lassan előtte. Általában kicsit bolond, ez a **zseniséggel** együtt jár. Poirot például hiú, elképesztően sokat ad

magára, különösen a bajuszára. Columbo hadnagy esetlennnek tűnik, de ez csak a látszat, igazából mindenkit elkápráztat éles elméjével. A detektív észjárása, módszere eleinte érthetetlen.

A segéd

Feltételezhetően az **olvasó értelmi szintjén helyezkedik el, vagy kicsit alatta. Ő avat be** minket a rejtélyekbe. **Kontrasztot** mutat a detektívvél. A nyomozás folyamán rengeteget **találgat**, de folyamatosan rossz elméletekkel áll elő, mert ezeket a nyomozó mindig megcáfolja. A detektív és a többi ember közötti **kapcsolat rajta keresztül** jön létre. Sokszor tudtán kívül **véletlenül ő segít rájönni a rejtély kulcsára.**

A tettes

Méltó ellenlábasa a detektívnek, de valamivel **alatta áll, hiszen mindig sikerül lebuktatni** a mű végén. A történet folyamán **szinte mindenkire terelődik a gyanú.** Senki nem gyanús, de mindenki az. Gyakran le van szűkítve a gyanúsítottak száma, mert egy meghatározott, „zárt” helyen történik a bűncselekmény. Ez az úgynevezett **„zárt világ problémája”.** Ezáltal a csattanó is nagyobb a végén.

Az áldozat

Nem mindig találkozunk vele, van, hogy már a mű kezdetekor halott, de van, hogy a mű közben gyilkolják meg.

A detektívregény szerkezete

1. **Bevezetés** – a probléma fölvetése (általában gyilkosság).

2. **Kifejtés** – a nyomozás, vagyis a megoldáshoz szükséges adatok (nyomok) közlése. Ez a regény legterjedelmesebb része.

3. **Befejezés**

a) **leleplezés:** a nyomozó befejezi a nyomozást, közli, hogy megoldotta az esetet, s **megnevezi a gyilkost.** Az olvasónak tudtára adatik, hogy rendelkezésére áll **minden bizonyíték,** s ha az olvasó addig nem jött rá a megoldásra, a gyilkos megnevezése után még egyszer végiggondolhatja.

b) **a nyomozó összegzése: a megoldás kifejtése, a bizonyítás** (a bizonyítékok föltárása és elemzése, a megoldás helyességének igazolása) – ez a rész a **detektív műfaj specialitása,** ez dönt az egész regény minőségéről, hogy jó vagy nem jó. A detektívregényben éppen a **bizonyítás merev logikája művészi, ez adja a mű esztétikai értékét.**

A krimi műfajának aranykora a 20. század második évtizede, a harmincas évek pedig már „a detektívtörténet barokkjá”. Ekkor megszorodnak például az **információközlő lábjegyzetek** könyvekben. Sőt az olvasó olykor már nem is könyvet, hanem **rendőrségi dossziét** kap a kezébe. Vértelős ruhadarabokat, jegyzőkönyvrészleteket, kilőtt revolvergolyót, ujjlenyomatokat. Máskor a megoldást tartalmazó részeket lepecsételik, és ha unalmas volt a könyv, akkor eredeti állapotban visszaveszik a boltban.

A műfaj koronázatlan királynője Agatha Christie, aki 66 detektívregényt és több színdarabot is írt. **Színpadidarabja, a The Mousetrap,** amely szintén krimi, tartja az első előadást követően leghosszabb időn át játszott előadás rekordját, elsőként 1952-ben mutatták be a The Ambassadors Theatre-ben Londonban, és még ma is játsszák.

Egy tipikus és atipikus Agatha Christie krimi bemutatása

Tipikus (van benne nyomozó)

Az ABC-gyilkosságok

Hercule Poirot, a híres magádetektív egy nap **névtelen levelet** kap, egy **önmagát ABC-nek nevező személytől.** A levél **egy közelgő gyilkosságot jelez előre,** mely a megadott napon **Andoverben** fog bekövetkezni. A rendőrség nem veszi komolyan az ügyet, meggyőződésük, hogy a levél csak rossz tréfa. **A gyilkosság lezajlik, Alice Aschert, egy öregasszonyt, holtan találják saját trafikjában.** A holttesten egy nyitott **ABC-menetrendet** találnak, más nyom nincs. Megindul a nyomozás ABC után, azonban a rendőrség és Poirot is tehetetlen az ügyben, a gyilkos ugyanis nem hagyott nyomot. Egy hónappal később Poirot **újabb levelet** kap, a **következő gyilkosság napját és helyét,** mely egy tengerparti kisváros, **Bexhill-on-Sea.** A bűntett lezajlik, a **fiatal, csinos Betty Barnard az áldozat,** testén egy **nyitott ABC-menetrend.** A **harmadik levél** a nyomozókat egy **Churston** nevű kis faluba küldi, ahol **Sir Carmichael Clarke** holttestére bukkanak, szokásos sétájának útvonalán, mellette az **ABC-menetrenddel.** Poirot előtt kezd körvonalazódni a gyilkosságok **pszichológiája,** azonban bizonyítékot nem talál rá egészen addig, amíg egy **negyedik gyilkosságot** is el nem követnek **Doncasterben.** Ezúttal **George Earlsfield** az áldozat, lábánál egy **ABC-menetrend.** Nem sokkal

később Alexander **Bonaparte Cust feladja magát** az andoveri rendőrségen, azonban az ügy itt még nem zárul le. Poirot az egyetlen, aki átlátja a bűntettek közötti összefüggést, és végül megoldja a rejtélyt, lerántva a leplet az igazi gyilkosról.

A gyilkosságsorozat azért történt, hogy Sir Carmichel Clarke halálát elrejtse, a gyilkosságokat Franklin Clarke követte el. A bátyja vagyonát akarta megszerezni.

A regény, Agatha Christie legtöbb művéhez hasonlóan **pszichológiai tanulmány**, ugyanakkor **realista társadalomábrázolás**, melyben a két világháború közötti angol társadalmi osztályok képviselői bukkannak fel.

Atipikus (nincs kinevezett nyomozó)

Tíz kicsi néger

Tíz egymásnak ismeretlen ember érkezik a Néger-szigetre, Devon partjaihoz. A szigetet az ismeretlen és rejtélyes **Mr. V. A. Lacky** vásárolta meg, és egy pazar villát építtetett rá. A vendégek egy apró csónakon kelnek át, és érkeznek el a fényűző házhoz, ahol a **két alkalmazott, Mr. és Mrs. Rogers fogadja őket.** Hamar kiderül, hogy **Mr. Lacky nincsen sehol**, sőt arra is fény derül, hogy valójában **még egy vendég és a személyzet sem találkozott vele személyesen.** Fred Narracot, a csónakos visszaindul a szárazföldre, és megjegyzi, hogy **nagy vihar** készülődik, a tenger valószínűleg napokig háborogni fog. A vendégek szobáikban a falon bekeretezve **egy gyermekdalt** olvashatnak, a **Tíz kicsi néger mondókát.** Az ebédlőben **10 kicsi négerfej szobrocskát** találnak az asztalon. Amikor a vendégek vacsorához, asztalhoz ülnek, egy távoli gramofonból egy ismeretlen hang szólal meg és a **vendégek mindegyikét gyilkosság elkövetésével vádolja meg.** A gyilkosságokban **az a közös, hogy soha nem vontak felelősségre senkit az elkövetett cselekményekért, a gyilkosságok rejtve maradtak.** A vendégek rájönnek, hogy **csapdába estek**, a viharos tenger miatt nincs mód a hazatérésre, és a segélykérő jelekre sem válaszoltak. **Némelyikük beismeri a saját gyilkosságát, mások tagadják.** Megsejtik, hogy a sziget tulajdonosa – **Mr. V. A. Lacky**, vagy másképpen: **VALAKI** – talán nem is létezik.

Ezután **sorra gyilkolják meg a vendégeket** kezdve Anthony Marstonnal, majd **utoljára Vera Claythorne hal meg, aki viszont önmagát akasztja fel**, miután lelőtte Philip Lombardot egy revolverrel, mikor már csak ők ketten maradtak élve, mindketten egymásra gyanakodva. Claythorne, Lombard meggyilkolása után visszaérkezve szobájába, egy kampóról lelógó kötelet talál, alatta egy székkal, és a vele történetek hatására – hogy két embert is megölt, egyet pár perccel előtte, a kislányt pedig régebben – felakasztja magát.

Hamar feltűnik a vendégeknek, hogy **mindegyik haláleset úgy történik, ahogy az a dalban meg van írva, és mikor egy ember meghal, egy porcelánfigura eltűnik az asztalról.** Az epilógus elején Sir Thomas Legge és Maine felügyelő vitázik a szigeten történetekről a Scotland Yardon. A vita végén megegyeznek abban, hogy bár a vendégek közül *kellett* lennie valakinek a gyilkosnak, semelyikük sem *lehetett.* Az epilógus egy palackpostán jött levéllel folytatódik, amit az „*Emma Jane nevű halászhajó kapitánya juttatott el a Scotland Yardra*”. A levelet **Lawrence Wargrave bíró írja, bevallva, hogy ő követte el a tömeggyilkosságot.** Elmondja, hogy van egy veleszületett hajlama: **szerep halált okozni és látni**, megemlítve a darazsakkal és egyéb rovarokkal végzett kísérleteit a kertben. De emellett nagyon **erős igazságérzete** is van, „*irtózott a gondolattól, hogy ártatlan ember vagy egyéb teremtmény szenvedjen vagy haljon meg az ő közreműködésével*”. Ezek miatt a hajlamok miatt választotta a jogi pályát. Később rádöbbsent, hogy **nem elég neki a vádlottak fölötti ítélezés, hanem „ölni akar”.** Volt egy terve, miszerint **olyan embereket öl meg, akik úgy okozták más emberek halálát, hogy a bíróság azt nem tudta bizonyítani.** Összegyűjtött tíz ilyen embert, és meghívta őket szigetre. **A vendégek között azonban ő is ott volt, és titokban ő végzett a sziget lakóival; még saját halálát is megrendezte, hogy rá ne gyanakodjanak tovább a még életben maradt vendégek,** és hogy a háttérben tovább folytathassa tervének megvalósítását. Megírja, hogy a **palackposta tengerbe dobása után öngyilkosságot követ el** abban a helyzetben, amiben színlelt halála után holttestét szobájában elhelyezték. Bevallja, hogy azért írja le tetteit, hogy ha valaki megtalálja, a világ tudomást szerezzen zsenialitásáról.